

ЗАМАНИ

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЕНГЕШ

Миллет проектлени толтуруу жаны бла соруулагда кьаралганды

Нальчикде КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** республиканы Правительствосуну таматарлары эм келечилери бла «контроль сагыат» бардырганды. Баш темаланы араларында – миллет проектлени толтуруу эм аланы регион кесеклеринде тийишли кьорюмдологе жетиу. Миллет проектлени регион кесеклерин толтуруу жаны бла юч жылларына дери жыл сандагы сабийлеге 1 декабрьге 18 блок-яслини кьорулушлары тындырылып, аланы жашауга кийирирге эркилик берилгенди, Аушигер элде футбол ойнарча гитче халлы майдан, Атажудино стадион, Саратовское хуторда фельдшер-акушер пункт, Сармаково элде суу жалчытыу ызы ишлери тамамлангандыла. «Таза суу» регион проектни чегинде Белоглинское эм Дальнее элдеде суу ызла ишленгенди.

Андан сора да, саулукь сакьлауу, билим бериюну, спортну, маданиятны, социал бьлюмюне 123 объектлери улоу, башха керек затла жаны бла болумлары иглендирилгенди. Тап халгьа 145 арбаз эм 28 жамауат тийре келтирилгенди.

Кенгешни чегинде Минги тау тийресинде турист инфраструктураны тийишли кезиуге хазырыгы, социал магьаналы объектлери жашауга кийириу, жол мюлкде бардырылган ишлени

эсеплери сюзюлгенди.

Повестканы соруулары бла байламлы КъМР-ни Правительствосуну Председатели **Мусукланы А.Т.**, КъМР-ни Правительствосуну Председатели биринчи орунбасары **С.А. Говоров**, КъМР-ни Правительствосуну Председатели орунбасары **М.А. Куниев**, КъМР-ни транспорт эм жол мюлк министри **А.З.**

Дышеков, КъМР-ни экономиканы айнытуу министри кьуллугун толтурган **Рахайланы Б.М.**, КъМР-ни курортла эм туризм министри кьуллугун толтурган **М.Л. Шогенцук** сьлешгенди.

КъМР-ни Башчысы бла Правительствосуну пресс-службасы.

КЪУАНЧЛЫ ИНГИР

Шайырны сыйына алгышлаула, жоралаула, ыспас сьзле бла жарыкь назмула

Тонене Музыкалы театрда, Къабарты-Малкьарны халкь поэти, РСФСР-ни М.Горький атлы кьырал саугьасыны иеси **Зумакуланы Танзиляны** юбилейине жораланып, кьуанчлы ингир болганды. Анга КъМР-ни Правительствосуну бла Парламентини башчылары, тюрлю-тюрлю министерстволаны бла ведомстволаны, жамауат эм чыгьармачы биригулени келечилери, республиканы шахарларыны бла элдерини таматарлары, жазуучула, алимле, генералла, Танзиляны жууукьлары бла ахулары, аны шубьхлары эмда поэзиясына табынганла да жыйылгандыла.

Бизни айтхылыкь назмукубузну алгышларгьа Тюркден, Кьазахстандан, Татарстандан, Башкьортостандан, Чувашиядан, Москвадан, Шимал Кавказны республикаларындан да кьэле келгенди. Кьонакьланы араларында **Кокова Виолетта Таубиевна** да болганы айтылгьанда, жыйылганла анга кьарсла бла ыразылыкьларын билдиргенди.

Биринчи болуп сахнагьа КъМР-ни Правительствосуну Председатели **Мусукланы Алий** чыгып, Къабарты-Малкьарны Башчысы **Казбек Коков**ну алгышлау сьзюн окугьанды. Кесини атындан да кьеп игиликке тежегенди.

Баш докладны уа КъМР-ни культура министрини кьуллугун толтурган **Мухаддин Кумахов** этгенди. Бек алгьа ол

бу алапат байрамгьа жыйылганлагьа жюрек ыразылыкьтын билдиргенди, тышындан келген кьонакьлагьа энчи ыспас этгенди. Министр кесини сьзюн Танзиляны назмуларын окууп кьеп кере бьлгенди.

Андан сора кеслерини алгышлауларын, тежеулерин да КъМР-ни Парламентини Председатели **Татьяна Егорова**, РФ-ни Кьырал Думасыны депутаты **Геккиланы Заур**, Россейни Жазуучуларыны сюзюну председатели **Николай**

Иванов эм кьеп башчала айтхандыла.

Танзиляны аты бла келген кьеп алгышлау телеграммала да окулгьандыла. Назмула да дайым эшитилгенлей тургьандыла. Концерт программа да бай эм сейир болганды.

Зумакуланы Танзиляны юбилейине жораланган кьуанчлы ингирни юсюнден толу отч^т газетни келир номеринде басмаланырыкьды.

ТЕКУЛАНЫ Хауа.

Къабарты-Малкьар Республиканы кьырал саугьалары бла саугьалауу юсюнден Къабарты-Малкьар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Халкьны бла жер-жерлени кьыйын болумладан сакьлаугьа, аварияланы кезилеринде кьутхаруу ишлени кьураугьа эмда тынгылы бардыруугьа улуу кьыйын салгьанлары ючюн Россейни МЧС-ини Элбрусда бийик тау излеу-кьутхаруу отрядында (Россейни МЧС-ини Шимал-Кавказ регион излеу-кьутхаруу отрядыны филиалында) кьуллукь этген бу адамланы саугьаларгьа:

Къабарты-Малкьар Республиканы Сыйлы грамотасы бла

Моллаланы Русланы жашы Эдуардны – 1-чи класслы кьутхаруучу **Шауаланы Залимханны жашы Мухтарны** – 1-чи класслы кьутхаруучу; «Къабарты-Малкьар Республиканы сыйлы кьутхаруучусу» деген ат атаргьа

Джапуланы Рамазаны жашы Адемеге – 1-чи класслы кьутхаруучугьа.

Къабарты-Малкьар Республиканы Башчысы **К.КОКОВ** Нальчик шахар, 2019 жылны 2 декабри, №117-УГ

Къабарты-Малкьар Республиканы Правительствосуну Къабарты-Малкьар Республиканы республикалы бюджетни 2019 жылны тогуз айында кьалай толтурулгьаны юсюнден отч^туну Къабарты-Малкьар Республиканы Парламентини БЕГИМИ

Къабарты-Малкьар Республиканы Правительствосуну Къабарты-Малкьар Республиканы республикалы бюджетни 2019 жылны тогуз айында кьалай толтурулгьаны юсюнден отч^туна кьарап, Къабарты-Малкьар Республиканы Парламентини былай белгилейди: республикалы бюджетни кеси фьайдаларыны план кьорюмдолоери, федерал бюджетден ахча болушлукьну кьошмай, 73,1 процентте толтурулгьандыла эмда 8539170,2 минг сомну тутхандыла. Битеулю фьайдала 24696749,3 минг сомгьа жетгенди, ол а 71,2 процентни тутады.

Республикалы бюджетни кьоранчлары бла байламлы белгиленген кьорюмдолое 65,3 процентте толгьандыла эмда 22740395,0 минг сомгьа жетгенди. Алайды да, отч^т кезиуде республикалы бюджетде фьайдала кьоранчладан эсе аслам болгьандыла – 1956354,3 минг сомгьа.

Башында кьорюмдолоен шартланы эсге алып, Къабарты-Малкьар Республиканы Парламентини **БЕГИМ ЭТДИ**: Къабарты-Малкьар Республиканы Правительствосуну республикалы бюджетни 2019 жылны тогуз айында кьалай толтурулгьаны юсюнден отч^тун эсге алыргьа.

Къабарты-Малкьар Республиканы Парламентини Председатели **Т.ЕГОРОВА**

Нальчик шахар, 2019 жылны 28 ноябри, №67-П-П

ФОРУМ

Сёләшүүлени ёзек темасы – журналистиканы онгларын кенгертиү, окъуучулары санын кёбейтиү

5 декабрьде Махачкылада Медиа төбөшү башланганды. Анга Шимал Кавказны битеу регионларын асламлы информация органларыны келечилери жыйылганды.

юслеринден бериуле кёргоз-тебиз. Хар кимге да ачыккыбыз, сейир шартла бар эселе, аланы да халккыга туура этерге онгубуз барды", - дегенди ол.

Ызы бла журналистлеге ма-

университетни журналистика факультетини тамата преподаватели **Всеволод Пуля**, "Пресс-служба" журналны баш редактору **Тимур Асланов** жолючулук бла байламлы журналистиканы, информация кенг жайылган кезиуде окъуучулары санын кёбейтиуню, адамлага сейир материалла жазууну амалларыны юслеринден айтханды.

Экинчи күн форум ишин андан ары бардырганды. РФ-ни Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликке келечиси **Александр Матовников** мастер-классла бардыруу бла бирге журна-

Аланы алгышлай, РФ-ни Президентини СКФО-да толу эркинликке келечисини орунбасары **Сергей Стариков** бюгонлюкде кыралда май указланы толтурууга баш магына берилген, журналистле уа ол иш кылай барганын жамаутха толу хапар билдирип туруу жаны бла борчларын бет жарыккы толтурганларын айырып айтханды.

Битеуроссей кырал телерадиокомпанияны Дагыстанда бөлүмюню башчысы **Рифат Сабитов** а "Кавказ-24" телеканалны иши бла шагърейр этгенди. Анга Интернетде кыраарга боллуккы, ол Россеини кырал телерадиоканалыны Ставропольда бөлүмюню мурдорунда хазырланады, кеси да сау кюнню ишлейди. "Биз жаңылыккладан башлап хар регионну да жашаууну, тарыхкыны, миллетлени культураларыны

стер-классла кыралганды. Russian Travel Guide халккыла аралы телеканалны редактору **Елена Нупрейчик**, Russia Beyond Интернет-каналны баш редактору, Москвада кырал

листлени сорууларына жууапла бергенди.

Жыйылууну барганыны юсюнден отчёт газетни келир номеринде басмаланырыккыды. **ТИКАЛАНЫ Фатима.**

Жолугуу

Хайырлы байламлыккылары кючлендире

Кёп болмай Москвада Россей Федерацияны бла Къабарты-Малккыарны сажтуу-алыу-промышленный палаталарыны таматалары Сергей Катърин эм Хасан Гукетлов иши төбөшү бардырганды, арада байламлыккыны кючлеуню, ол санда былтыр РФ-ни бла КъМР-ни сажтуу-алыу-промышленный палаталарыны республиканы Правительствосу бла этилген келишимни толтурууну юсюнден сөлөшгенди.

- Сергей Николаевич Къабарты-Малккыарны палатасына ахшы багга бичгенди. Россеиде коррупцияга кыражау кюрөшгө, «Жетишимли юйор – жетишимли Россей» форумга, «Халккыла аралы өлчөмлеге кёре организациада коррупцияга кыражау

турууча мадар излеу» курсага, «Билим бериу программааны профессионалжамаут аккредитациясы» проектге тири кыатышканын, бизни палата СКФО-да эм игледен бирине саналганын да белгилегенди, дейди КъМР-ни Сажтуу-алыу-промышленный палатасыны таматасыны орунбасары Павел Сидорю.

Төбөшюню ахырында Хасан Мухамедович алгыраакылада сабийлеге болушлук тапдырган Е.М. Примаков атлы фонд Нартан элде бла Приближная станцада школ-интернатланы техника бла жалчытырга себеллик этгени ючюн Сергей Катъринге ыразылыккыны билдиргенди.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

БАСМА

Табийгъат байлыккыбызны суратлагъан жыйымдыккы

Кёп болмай Москваны М. Ломоносов атлы кырал университетини алимлери, аны бошагъанланы бир кыаууну да Россеини Илмула академиясыны институтларын коллегалары бла бирге Россеини дорбунларын атласын чыгарганды. Аны спелеология, карстология, геология, географла, биоспелеология, экология, палеонтология эм археология да хайырланчырыккыды.

Сегиз жюз чапыраккыдан кыралган китапта кыралны регионларын болган төрт жюз эм уллу, ариу, сейир дорбунладан толу хапар билдириледи. Ол санда Къабарты-Малккыарда Чирик кёл бла Сары-Тала кыялада Баш Калибрни юсюнден да. Эсге сала айтсак, биринчисини теренлиги 259 метрге, башхасаны уа узунлугу 3 минг метрге жетеди.

Атласха 1120 чаккы дорбуну бла жерлени суратлары, 30 таблица эм 60 карта тюшюрюлгенди. Бюгоннге дери быллай спелеология литература СССРде, Россейде да чыкмаганды. Ол Орус география обществону башламчылыккыны эм болушлугуну хайыры бла басмаланганды.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Адабият

Бу кюнде Къырал концерт залында Къабарты-Малккыарны халккы поэти Зумакулланы Танзиляны юбилейне аталган «Юйлени башларында теири кылыккы» деген аты бла кыуанчылы жыйылыу болганды. Ары келгенле кирген жерде шахар школланы сабийлери аны назмуларына кёре этген суратланы кёрмочлерине сюйюп кыраганды. Ызы бла, залга ётүп, шайыры назмуларына, алага тагылган жырлага тынгылаганды, миллет тепсеулеге кыраганды.

Поэзияны жол нёгерге сайлап

Озгъан айны ахыр кюндеринде, Къабарты-Малккыарны халккы поэти Зумакулланы Танзиляны юбилейине аталып, Къабарты-Малккыарда китапланы сюйгөнлени биригиюню тамататасы Наталья Шинкарёва Интернетде социал сетельде флэшмоб бла поэтни назмуларын окъуп эриширге чакырганды. Анга кёп адам кыатышканды – төрт мингге жууук. Ол а адабиятыбызны, поэзиябызны тамблагкы кюню жоккы деген оюмланы эритип, жореклени кыуандырады. Поэтни назмуларын сюйгөнлени, аланы жореклен окъугъанланы араларын таматала, иги да жыл санлары келгенле, бек гитчечикле да бардыла - кыралда, республикада жашагъанла, кёп торлю миллетни адамлары кыатышкандыла бу магыаналы ишге.

Кырал концерт залда бар-

гъан сабий кыуанчча республикада ол флэшмобда Танзиляны назмуларын окъугъанла бла төбөшю болганды. Аны

Нальчикни Искусстволарыны биринчи номерли школуну фортепианодан устазы, Къабарты-Малккыарны культурасы-

ны сыйлы кыулукучусу Ася Котовская ачанды эм бардырганды. Ол поэтни жашау эм чыгармачылыккы жолуну юсюнден жыйылганлага тынгылы хапарлаганды.

Ары жюзге жууук адам келгенди. Хорлагъанла кёл болгандыла, аланы араларында Отарланы Омар, Алисаг Жигуну, Афашокаланы Малика, Жашууланы Алёна, Чеченланы Камилла эм башхала. Наталья Шинкарёваны кюлундан ала махтау кыагытла бла китап сажтуула алгандыла. Кертинин айтханда, ол байрамда хорламсыз, саугъасыз кыагъанла болмагандыла – ала поэзия кёллени жол нёгерлери болганын бу сюймекликлери бла белгилегенди.

Ары келгенлени кёллери кёнторе, Нальчикни Искусстволарыны биринчи номерли школуну

ну тепсеу, жыр кыаууну, шахар школланы окъуучулары да концерт программа кёргозгенди. Сегизинчи номерли школну окъуучусу Жашууланы Алёна Зумакулланы Танзиляны сёлелерине Къабарты-Малккыарны халккы артисти Текуланы Амур жазган жырны жырлаганды. Тепсеу кыауумланы айтханда, «Насып», Сотталаны Къаншану атын жюрютген «Элбрус» да кёллери кётургенди ары келгенлени.

Наталья Петровна айтханына кёре, кеси аллына музыка инструментисиз жырлагъан Чеченланы Камилла аны бек сейир этдиргенди эм кыуандырганды. Ол төртюнчю номерли школданды. Аны бла бирге ол мектепни окъуучусу Асанланы Алийхан да назму айтханды.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

9 декабрь – Ата журтну жигитлерини кюнү

Кишиликке, батырлыкка баш урууну белгиси

Къайсы кезиуледе эмда болумлада жашагъанларына да къарамай, хар кимге да тере болуп къалмагъан батырлык, жигитлик этгенле, къырал, бир жерлиери, ахулары, тозлюк, азатлык ючюн жанларын окуна аямагъанла болгъандыла. Ма ала бизни хар бирибизни да эсибизде къырал, ёсюп келген тёлү да халкыны жигитлерин билир ючюн къурагъанды бу энчи россейли байрам – Ата журтну жигитлерини кюнү.

Ол 2007 жылны 26 январында РФ-ни Къырал Думаыны оноуу бла тохташдырылгъанды. Ол жыл 28 февральда уа аны Россей Федерацияны Президенти Владимир Путин да къабыл кёргенди. Ма андан бери 9 декабрьде биз жигитликери Георгиевский орден, Алтын Жулдуз, Махтаулыкуну ордени бла белгиленгендени, башхаланы насыплары ючюн жанларын аямагъан сайлама жашларыбызны бла къызларыбызны хурметлейбиз, сыйнамыс беребиз.

Бу байрам жаш болмагъанлыкка, аны тарыхы эрттеден келеди. 1769 жылда ноябрьде Екатерина бек сыйлы эм магъаналы орденденден бирин – Сыйлы Георгий Победоносцини – тохташдыргъанды. Аны тёрт даражасы болгъанды. Бу шарт сейирди: жюз бла жарым жылны ичинде бу орден бла къу-

ру 23 адам саугъаланганды, тёрт даражасына уа жаланда тёртосу тийишли болгъандыла.

1939 жылда 1 августда уа Совет Союзну Жигити деген ат тохташдырылгъанды. Аны бла бизни Ата журтубузну къоруулай кишилик этген тыш къыраллылары да саугъалагъандыла. Хрущёв а уллу къырал къуллукчулары юбилейлеринде Жигитни жулдузлары бла саугъалау тёрени кийирген эди. Сёз ючюн, Лени жигитлерини кюнү.

Къулбайланы Элбай.

онид Брежнев аны тёртосюн жюрютгенди.

Болсада арта ол адетни тохтахан эдиле, бу бийик атны жангыдан жаланда бек тийишлилеге атагъандыла. Алай бла Алтын Жулдуз бла СССР-ни заманында 12 776 адам саугъаланганды. Анга тийиш-

ли болгъанлары араларында бизни жерлешлерибиз да аз туюлдуле. Уллу Ата журт урушну заманында батырлык этгенлери ючюн Къабарты-Малкъарны 32 махтаулу жашына Совет Союзну Жигити деген ат аталгъанды. Аланы араларында уа **Байсолтанланы Алим** бла **Уммайланы Мухажир** да бардыла.

Махтаулыкуну (Славы) ордени бла саугъалангандылары араларында уа таулу

Акъайланы Къумукъ.

жашла бютюн кеп болгъандыла. Бу гитче материалда аланы жаланда бир къауумун санаргъа къолубуздан келеди. Аладан бири – **Къулбайланы Элбай** – Москва ючюн къызыу сермешледе кишилигин кёргозюп, ордени ючюнчю даражасына тийишли болгъан-

Байсолтанланы Алим.

ды. **Сюйдюмланы Исмайл** а, финн урушда да да къатышып, лыжачылары батальону-ну къауумунда сермешгенди. **Акъайланы Къумукъ** (эки

Хочуланы Магомет.

кере окуна саугъаланганды), **Хочуланы Магомет**, **Ахшакъланы Биляулкъа**, **Аппайланы Нюзюр**, дагыда кепле батырлыклары бла атларын айтдыргъандыла.

Совет Союз чачылгъандан сора уа ол Россей Федерацияны Жигити дегеннге алы-

Уммайланы Мухажир.

шыннганды (1992 жылда). Ата журтубузну жангы тарыхында ол саугъаны биринчи болуп генерал-полковник Сергей Макаров алгъанды. 2008 жылда ол аны бла аскерде этген жигитлиги ючюн белгиленгенди.

Сёзсюз, хар къырал да кеслерини жигитлери бла ёхтемленеди. Ма аллай адамланы юлгюлеринде ёсдюрюге болукду жаш тёлюно туугъан жерибизни сюерге, анга кертичи болургъа эмда адеп-къылыкка.

Бизни къыралыбызгъа урушланы кеп сынаргъа тошгенди. Аланы хар биринде да аскерчилерибиз, жанларын къанларын аямай, ётгор сермешгендиле. Ата журтубузну ма аланы хайырында сакълаялгъанбыз. Аны себепли бу байрам бизге артыкъда багъалды. Ол кишиликни, туугъан жерибизге сыймекликни, энчи жигитлики бла батырлыкны белгисиди, алайлай да къаллыкды.

ТЕКУЛАНЫ Хауа
хазырлагъанды.

Сынам

Ахшы социал проектле жарашдырылырча

Кеп болмай Къабарты-Малкъар къырал университетни колледжлерини бла институтларыны студентлери, саулай да жюзден аслам адам, «Социал проектированияны мурдору» деген республикалы билим беру семинар-практикумгъа къатышгандыла. Аны КъМР-ни волонтерларыны ресурс арасы (РЦРВ) къурагъанды.

Тубешиуде семинарны магъанасыны юсюнден КъМР-ни жарыкъландыруу, илму эмда жаш тёлюно ишлери жаны бла министрли орунбасары Мокъаланы Ачемез, республиканы кеп функцияны арасыны таматасыны орунба-

сары Жабелланы Гюльнара, РЦРВ-ны башчысы Татьяна Алексейчик да айтхандыла.

Жаш адамланы социал проектле хазырларгъа юйретген спикерлени орунунда уа Татарстан Республиканы жаш тёлю правительствосуну председателини кенгешчиси, коуч-тренер Гульфия Мутугулина эм регионлада граждан обществоу бла социал предпринимательствону айнаыту программаланы эксперти, бизнес-тренер Жанна Котова болгъандыла.

Жанна Котова Россей Федерацияда миллет проектлени бардырууда студентлени къаллай магъаналары бол-

гъанларыны юсюнден хапарлагъанды. Социал проектле жарылыкны къурутургъа, жер юзюноно ресурсларын сакълаугъа, монглукну айнытугъа къошумчулук этгенлери эм Россейни айнаытуу стратегия программасына келишгенлерин да чертгенди.

- Иги проект хазырлар ючюн, биринчиден, сизни бегирек не жарытханына, къаллай ишге бюсюрегенизге тошюнорге керексиз. Аны бла бирге башламчылыгыгъызыны миллет проектле бла байламлы этигиз, - дегенди бизнес-тренер.

Спикерле «Россей – амалланы къыралы», «Социал оюмланы банкы», «Социал предпринимательлени каталогу», «Президент грантланы фонду», «Предпринимательлени гранты» эм башха Интернет амалланы хайырланаргъа болукларыны эсгертгендиле. Аны бла бирге республиканы волонтерларыны ресурс арасы коммерциялы болмагъан

организацияла бла бирге ишлерге чакъыргъандыла.

Ызы бла Гульфия Мутугулина мастер-класс ётдюргенди. Жетишимли проект юч шартдан къурагъанын кёргозгенди - ишни магъаналылыгын, толтурулургъа керек замандан эм къолайлыкдан. Аны бла бирге аны тынгылы бизнес плансыз эм иш кёлло командасыз бардырыгъа онг боллук туюлду, дегенди.

Жаш адамла экспертлени «Экология», «Къоркыуусуз эм качеству автомобиль жолла», «Жашау журтла эм шахар болум», «Билим беруу», «Демография» эм «Культура» дегенча бёлюмле бла байламлы кеслери хазырлагъан проектле бла да шагъарейлендиргендиле. Усталаны айтханларына да къулак салгъандыла.

Ахырында уа семинаргъа къатышхан студентлеге сертификатла берилгендиле.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Акция

Эркинликлеринги билсенг, аланы бузгъанланы жолун кесген тынччы

Коррупциягъа къажау кюрешни халкъла аралы кюнюно аллында Элбрус районну тийишли комиссиясыны, администрацияны жаш тёлюно ишлери жаны бла бёлюмюно эмда прокуратураны келчилери волонтерла бла бирге Тырныаузда 200 чаклы эсгертиу къагыт юлешгендиле. Аланы хар биринде улутха алгъанланы бла бергендени юслеринден къайры билдириге боллугуу жазылыпды. КъМР-ни Башчысыны эмда Элбрус районну администрацияларында, надзор органлада коррупция бла байламлы билдирюлени алган телефон номерле да бардыла.

Акцияны кезиуонде тырныаузчула коррупциягъа къажау кюрешни амалларына да сюзгендиле. Быллай ишле жыл сайын «Элбрус районда коррупциядан сакъланыу» деген муниципал программагъа кере бардырыладыла. Аланы муратлары – халкыны законсузлукдан къоруулауду, право билимин ёсдюрюуду.

Алиса ТАРИМ,
Элбрус районну администрациясыны пресс-службасыны таматасы.

Окьюучула бла тубешу

Бу кюнледе «Заман» газетни редакциясында жыйылыу ётгенди. Сёз аны иши кыалай кыуралганыны, басмаланган затланы магъаналарыны, мындан ары аны игилендириу жаны бла не этерге керек болганыны, жазылыну юсонден барганды.

Ары республиканы кыалайындан да келгендиле кыонакыла: Тырныауздан **Текуланы Рашид** – тауулан арасында биринчи байык-ландырыуучу инженер; Огъары Малкъардан **Байсыланы Харун** – Черек районну жержерли администрациясыны ишлерини упралляюшый; Ташлы-Таладан **Гюзюланы Тахир** – Культура юйноу директору; Акъ-Суудан **Бачиланы Анжела** – 15-чи номерли школу директору, Кёндөленден **Атмырзаланы Марат** – администрацияны таматасы; Нальчикден **Толгурланы Малик** – КъМР-да суу ресурсланы упралляюшыйны таматасы; **Шауаланы Аминат** – «Китап» араны директору; **Тетууланы Хадис** – «Къайсыннга жюз атлам» фонду председатели; **Этезланы Руслан** – кыурулуш биригиуноу таматасы.

Газетни баш редактору **Атталаны Жамал** келгенли эсепле чыгъарырга – редакцияны ишине багъа бичерге, кемчиликлени ачыкларгъа, жаратхан затларын да тергерге, газет алагъа не бергенин айтыргъа, ол жаны бла ачык ушакъ этерге чакыргъанды. «Республикада эм халкыбызда кыуанчыны, жарысуу кёржюктюрге кюрешибиз. Маданияттан, адабияттан, адет-төреден, тарых жолубуздан, динден окьюучулагъа хапар айтабыз. Жаш адамланы спортда, культурада, башха жерледе да жетишимлеринден билдирип, кёллендиребиз.

Юбилейлери бла байламлы, алай болмаса да, айтхылы адамларыбызны юсонден тынгылы материалла басмайбыз, ёсе келген төлюлеге юлюг болурча. Быйыл Мечиланы Кязимни, Маммеланы Ибрагимни, Кучукланы Магомметни, Толгурланы Зейтуну, Мокъаланы Магомметни, Зумакъулланы Танзиляны, Аттоланы Салихни, Залийханланы Михаилны, Текуланы Жамалны эм башхаланы юбилейлерин белгилегенбиз.

Ыспас этгенле, ыразы болмагъанла да бардыла. Бу жыйылыну хыйсабы – окьюучу не зат басмаланса сюеди газет бетледе, не айтабыз, не кыалабыз деп, олду», – дегенди ол.

Тетууланы Хадис: Кеси тилибизде газетибиз, журналларыбыз, радио эм телевидение беруилерибиз болганы уллу насыпды бизге. Динни, тарыхны юсонден да иги материалла басмаландыла. Кемчилик дегенде – халатла тубейдиле. Ол жаны бла кыаты болургъа керекди, нек дегенде газет халкыны аты бла узакъ, жууукъ жерле, тыш кыаралла бла да сёлешеди.

Ол бизни кюзюбюздю, анда уа тамгъа болмазгъа керекди. «Заман» милетин ючюн сюеме. Ол тилибизни, халкылыгыбызны сакълайды да, мындан. Газетге жазылыу – хар таулуноу да борчуду.

Текуланы Рашид: Жети минг бла юч жюз тил барды дейдиле жер юсюнде. Аладан бир кесегине унутулур кворкбуу барды. Тил жокъ болса, аны бла бирге халкы да кетеди. Ол жарсыу бизде да

Шауаланы Аминат: 80-90-жыллык таматаларыбыз, кёлжюклерин да салып, окьюйдула «Заман»ны, сабийлени да кыатларына жыйып, андан алагъа хапар айта. Кюбюр тюпледе табылган эски газетлеге кыарасанг, хычыуун суратла, сабан сюрген, чалгы чалган адамланы юслеринден хапарла бардыла.

Мен Бызынгыда ёсгенме. Ол заманда черек жагъаларында окьюна чалынмагъан чёп кыалмай эди. Къартла да чыкыгъандыла биченн-

да, анда ишлеген жети-сегиз жаш адамны суратларын чыгъаргъанды. Хар бири кыууанып, тилеп алгъанды газетни, юйде кёржюктюрге. Ала жаздырлыкдыла. Тилеригим – жаш адамланы юслеринден асламыракъ жазыгъыз. Суратла да ариу болсунла.

Атмырзаланы Марат: Кыуруда кыйынлыкларыбызны санап турмай, кыуанчларыбызны юсонден да асламыракъ айтыгъыз. Бирге болайык да, кыарыулу, кыарыусу

засыз. Ариу адеп-кылыкыгъа юйретесиз. «Чамхана» да болса керек эди. Сора ма бу рестораноу тоила чыкыдыла да, кыуандык, аламатды, тынчы деп. Алай а анда келтирген ахчыгыгыны бересе да кетесе, не адамдан тансыгыны алмайса, ушакъ этер онгунг да болмайды. Юйде тоину берекетине жетген не барды? Ол затланы да сагъыныгыз.

Юйдегили болмай турган, жыл санлары озуп баргъан жашлагъа бла кызылагъа деп,

Газетибизни андан да магъаналы этерге, бютюннда игилендирирге алланып

барды. Бюгюн сабийле орусча болмаса сёлешмейдиле. Ана тилибизни сакълау жаны бла не онг бар эсе да, аны этерге борчлубуз.

Толгурланы Малик: Эртте заманни, тарыхыбызны юсонден асламыракъ жазыгъыз. Ма, сёз ючюн, Дауут хажи деп бизде аллай тамаша назмучу болганын эшитгенимде, сейир этгенме. Аллай адамларыбызны юсонден газет билдире турургъа керекди. Мында басмаланган зат тарыхда кыалады.

Байсыланы Харун: Жаздырырга унутханла, бюгюн, тамбла дей, оздурганла да боладыла. Багъады, ангылашынмагъан сёзле тубейдиле деп да айтадыла. Ата-бабаларыбыз сёлешгенча юйреталык туюлюсюз окьюучуну, бюгюнню тил бла жазыгъыз.

Кёп болмай белгиле мюлкю Маммеланы Харун ауушханды. Юч кюн алгъа, манга сёлешип: «Кёчгюнчюлюкде малкъар тилде радиоада айтылганын эшитирге деп, биз алты-жетти километр жауу баргъанбыз бир жерден башха жерге. Радио, газет, журналла да керекдиле бизге. Алагъа сакъ болургъа борчлубуз», – деген эди.

Игилендирир жаны бла айтыргымын: адамлагъа тубеб, ма бу тийишлиди махтауыга дегенлени юслеринден жазыгъыз. Газетни албетинде Мечиланы Кязимни неда Кыуилланы Кыайсыны, ала кибик акылманланы сёзлери болсунла. Кыуанч хапарла айтыгъыз.

ге, элден узакъ болмагъан юлюшлерине. Чаллыкыла иилипчиликке кыарасанг, сейир этесе бизни кыартларыбыз агрономия илимудан билгенлерине. Энди ол затла жокъну орунундадыла.

Кырымшаухалланы Ислам халкын жашаргъа юйретгенди, узакъладан кумалы малла келтиргенди, башха ахшылыкыла этгенди. Дауут хажи да алай, юй кыалай ишлене тап боллугуноу окьюна белгилегенди, узакъладан келтирип, терекле орнатханды, кёбег болурча.

Бюгюн а, кыарайма да, таулу элле тозурагъандыла. Мал, кыанаты тухтан да аз. Ата-анала аш, кийим кыайгы этедиле, сабийлерин окьюугъа салыргъа кюрешедиле. Андан ары не болур деп, аны тамбласын а кермейдиле. Экономистге, социологга, юристге окьюйдула, кеси жерлерин а тапмайдыла жашауда.

Болсада, бу заманга жарашып, баш тухтан иги жашла, кызыла кёпдюле халкыда. Газет аланы ишлерине, окьюуларына багъа бичсе, аланы юлгюлеринде юйор тутаргъа юйретсе сюерик эдим.

Этезланы Руслан: 90 жылдан артык жашагъан атам малкъар газетни таймай окьюуп турганды, бек ахырында редактору бу, телефон номерлери да бу деп. Таматала окьюйдула. Юйде жашла да сорадыла ангыламагъан сёзлерин. Османланы Хыйса кыурулуш баргъан жерге келип, интервью алганды

да жерибизге эс бурайык. Арабызда миллетим демеген жокъду. Жангыз газетибизге сансыз болмазгъа керекбиз. Тышында айланган, кёп жерледе таматала да болуп тургъан жашларыбыз кёпдюле. Аланы юслеринден жазыгъыз.

Бачиланы Анжела: Ишими юсю бла ата-анала бла кёп тубешеме. Ала ана тилге сууукъдула. Заявленияла жазгъанла окьюна бардыла элде, ана тилни окьютмагъыз сабийиме, ол инглиз (немис, француз) тили билсе сюебиз деп. Кимге ариу, кимге хыны сёлешибиз, ол затны болдурмазгъа кюрешибиз. Жарсыу а барды.

Тилге, адеп-кылыкыгъа да бала юйюнде юйренеди. Ашатадыла, кийиндиредиле, эки-юч телефон аладыла сабийлерине, излесек, тапмайбыз деп. Ана тилден а кыадыла. Жюрегибиз кыйынадыла. Аз халкыбыз, сабийле ана тилерин билирге керекдиле. Газетни юсю бла да. Жарсыугъа, халатла, кёчюрмеледе кыалкала да тубейдиле.

Гюзюланы Тахир: Хар номер да бирча аламатды демеиме, алай а иги хапарланы сюзген да этебиз юйде сабийле бла. Информация кёндю төгерекде, бизни газетде чыкыгъан а башха жерде жокъду. Заман тапмасам неда бир затны жаратсам, бир жанына салып кыояма да, артда окьюйма.

Эки магъаналы зат барды жашауда: дин бла маданият. Аланы юсонден тынгылы жа-

«Ханума» да керекди. Игилени юслеринден кёп айтыгъыз. Мен 28 мартда чыкыгъан газетлени сакълап турама – алада кыалай бир асыл адамыбызны аты айтылады! Жазылыну юсонден белгилеригим: газетге кыалай кыарай эсе да хар бирибиз, миллетге да ол кёзден кыарайды.

Османланы Хыйса: «Танышыу» рубрика асакъ керекди – жашла, кызыла бир бирлерин кёрюрча. Алгъаракыла Атталаны Клара ачып, картотекала толтуруп, жаш адамланы танышдырган ара ишлеп турганды. Ата-анала окьюна ары келип, келинлик сайлагъандыла.

«Заман» ана тилибизни горбежисиди. Бир кере жолда бир сабий велосипедине ремонт эте турганлай, аны суратха алдырып, газетде чыгъаргъанма. Ол жашчык, аны кёрюп, кыалай кыуанганын, бирсиле да аны кёржюктю айланганын ыразылык бла билдирген эдиле. Школлада «Замандан» сейир хапар» деген аты бла жазма эришюуде этселсе, ол сабийлени анга эслерин бёлдюрлюк, ана тиллерин иги билирге болушурукъ да сунама.

Жыйылыну ахырында **Шауаланы Разият** газетни юсонден «Эльбрусид» фонду председатели **Тоторккуланы Алийни** айтханын эшитдиргенди: «Кыарачай-малкъар халкыны эки газети барды. Журналистле аланы не кыадар сейир этерге борчлудула. Ала ишлерин тохтатсала, тилге кворкбуу барды. Мадары болгъан бу газетлени юйюне келтирирге борчлуду. Ол затха бирден эс бёлейик», – дегенди ол.

Газетни баш редакторуноу орунбасары **Жангуразланы Нажабат** а, бюгюн бу жумуш бла эл-элден келгенлеге, миллетни сыйын кёргенлеге ыразылыгынын, хурмет этгенли билдирип: «Мындан арысында да газетни ишчилери халкыбыз бла, бютюннда эллилерибиз бла байламлыкъ жюрютюрге кёлленгидиле», – деп кыошханды.

Келгенлени хар бири да «Заман» газет малкъар халкыны кыяраллыгыны бир шагъатлыгы, тилибизни сакълауда ышанылу басма органы болганын чертгендиле. Жыйылууда ма быллай магъаналы ушакъ баргъанды.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Атапарыбыздан келген ыз

си юйленип, дагында төрт сабий кошулганды. Бир юйдегиде төрт тёлёно адамы – ол насып тойолмодою? Ол насыпны битеу халккыбызга текейди Тамбий.

– Туудукладан онекиси жашладыла, жангыз бири тютюн, аракыч ичмейди, – деп кыуанады. – Саният бла Ханасфий биргеме ишлейдиле. Таубатыр Ставрополь жанында суу жагыланы бегитиу ишле бла юрешедиле. Туудукла бош кезулеринде келип, малга кыаргарга, ыстауатда ишлеге болушадыла.

«Тирисе» деб а бош сейрси-несе, – дейди Тамбий, ышара. – Кыарт атам Шамайны атасы

айтханымда: «Ол ташкёпюрчю фермергеми айтаса, кыара-чайча хансланы, кыанатлыланы атларын билген кишиге?» – деп, мени сейрсиндирген эди. Аны айтылган мараучунча да таныйдыла. «Атхан огуу жерге тошмейди», – дейдиле. Хапары кенгнге жайылганды. Кыобан ёзен бла ары-бери ёте, аны бла кыазанлашханла жадыла аны юсюнден таурухланы. Билмеген сёлери телефон бла андан сорадыла бир кыаумла.

Эл молкчю кыарчай эчкилени айырып сюеди. Ала шауракладыла (кызыгыла).

– Жугьутур бла юй эчки кыо-

– Тауда мал бла айланган адамланы тюрлю-тюрлю ашарыкыла этер мадарлары болмаганды. Тынчы бла, талай затдан кыурашдырып, бек татыулу хангла уа эттендле. Сёз ючюн, сары жау бла бишлакьдан – мёрезе, бишлакь бла ундан – бишлакь биширген. Халпаманы да нартох ундан кыурукь жау кыошуп, потточюкле этип, сууда не хуппегиде биширгендиле. Бишселе, ала сууну башында калкып кыалгандыла.

Бегенени уа билемесе кыалай этгенлерин? Зынтхыны жууасы, биширесе, сююп, кыабугьун бир жагына атаса, суу кыалын жууртча болады – ма олду «бегене» дегенинг. Алгын миллет кеси-кеси бла кыалып турганы себепли, кийимин, сауутун-сабасын, ашарыгын, дарманындарысын – несин да кеси этерге

Аман кёз тиймесин, жылларындан иги да жаш кёрюнеди Чагьарланы Тамбий. 1929 жылда Ташкёпюрде тууганды, онеки жылындан бюгюннге дери жашауун урунууда ётдюрюп келеди. Заманны хауасы кыанын бузмагьан, керти таулу киши! Аллай адам бла кыазанлашырыгын келеди, аны кыатында ырахатланып, огьурлулукь кючлеп, эркин солуйса.

Кёпню кёрген, сынаган, малчылыкьда академикди дерча инсанды, терен билими, закийлиги мукуьладисча тартадыла анга. Аны бла ушакь этген заманынгы зырафына кетгенге санамайса. Эрикмейсе. Айырылып кыалалмай, мычысайса. Айтхан оюмун нарт сёлзе бла бегите, сабыр, басымлы сёлешеди. Тёгерекде хансны, терекни да атларын, кыанатлыны, жаңууарны кыалыгын биледи.

Кыарчай-Черкесде фермер молк кыурагьанладан биринчиди ол. Бюгюн аны жузден артыкь тууар малы, алтмыш аты, тогьуз жуз кыю, жуз эчкиси, сексен бал четени барды. Тюрлю-тюрлю юй кыанатлыла да тутады. Ыстауаты орналган таладан төбениркеде Кыобан жагьасы бла узун иничке тюзде, халкьга жарар деп, жузден артыкь кыоз терек орнатханды.

Ташкёпюр элден Учкулан таба бара, аны кошону юсю бла ётесе. Алайда барады Тамбийни жашауу. Анда «Кыобан-Башы» совхозну сют фермасында тууарчы, кыош тамата, бёлёнюю управляющий болуп да ишлеп турганды. Сют, тёлё алыуда да алчылыкьны ычындырмагьанды ол башчылыкь этген коллектив. Аны юсю бла алгьан тюрлю-тюрлю саугьаларын, грамоталарын, хурмет белгилерин санап чыкьган да кыгьиленин.

Энди ол заманла кетгендиле, жашау да тюрленгенди. Алай а Тамбий аны ючюн уллу кыыйналмайды, кыадарыны, заманга да кёл салып, алгьа кыарап, Аллаха шукур эте жашайды. Кыадары анычаландан хазна башха тюрлюддо. Алай а ким да кеси кыадарыны месиди. Ол а, мени сартын, адамны иши, ниети бла байламды. Тамбий, бурунгу ахуларьыбызча, жашауу магьанасын халал урунууда кёреди.

– Эринчеклик санынга сингсе, эрикмеклик кючлейди, – дейди ол. – Адамны алгьа атлатхан, талпындыргьан, тамблагьа ышандыргьан кюч тас болмазча, урунурга керекди. Бизни – юч кыарындашыны бла төрт эгични – атам алай юйретгенди. Не кыыйнылыкь сынадыкь эсе да, урунуу себебинден жашаудан тонголмей келебиз...

МАЛЧЫЛЫКЬДА ЧЫНТТЫ АКАДЕМИК

Токьсан жылга жетсе да, келген жолу Тамбийни эсиндеди. – Атабыз кызауатда жоюлуп, кёл башлы юйдеги анабызны кыолунда кыалганды. Хайт деманынгы зырафына кетгенге санамайса. Эрикмейсе. Айырылып кыалалмай, мычысайса. Айтхан оюмун нарт сёлзе бла бегите, сабыр, басымлы сёлешеди. Тёгерекде хансны, терекни да атларын, кыанатлыны, жаңууарны кыалыгын биледи.

Кыарчай-Черкесде фермер молк кыурагьанладан биринчиди ол. Бюгюн аны жузден артыкь тууар малы, алтмыш аты, тогьуз жуз кыю, жуз эчкиси, сексен бал четени барды. Тюрлю-тюрлю юй кыанатлыла да тутады. Ыстауаты орналган таладан төбениркеде Кыобан жагьасы бла узун иничке тюзде, халкьга жарар деп, жузден артыкь кыоз терек орнатханды.

Токьсан жылга жетсе да, келген жолу Тамбийни эсиндеди. – Атабыз кызауатда жоюлуп, кёл башлы юйдеги анабызны кыолунда кыалганды. Хайт деманынгы зырафына кетгенге санамайса. Эрикмейсе. Айырылып кыалалмай, мычысайса. Айтхан оюмун нарт сёлзе бла бегите, сабыр, басымлы сёлешеди. Тёгерекде хансны, терекни да атларын, кыанатлыны, жаңууарны кыалыгын биледи.

Кыарчай-Черкесде фермер молк кыурагьанладан биринчиди ол. Бюгюн аны жузден артыкь тууар малы, алтмыш аты, тогьуз жуз кыю, жуз эчкиси, сексен бал четени барды. Тюрлю-тюрлю юй кыанатлыла да тутады. Ыстауаты орналган таладан төбениркеде Кыобан жагьасы бла узун иничке тюзде, халкьга жарар деп, жузден артыкь кыоз терек орнатханды.

Биз, сабийле, халкьыбызга жеткен кыыйнылыкьны толду да ангылапмай эдик. Анала уа... Аладан кючлю да, сыйлы да жан жокьду, сынап айтама, – дейди Тамбий. – Ана юйно кюрлугьуду, уютуп, бегитип турады. Тишируулары кючюндөн сау кыалганды халкьыбыз, деп тюз айтадыла. Бизни да, барыбызга кыайгырып, кёл этип, бириктирип, ол кыыйын заманладан анабыз сау чыгарганды. Бери кыайтханыбыздан сора, туудукларын да кёрюп, алай ауушханды.

Орта Азияда Жамбул областыда жашагьандыла ала. Тамбий анда жети классны азербайджан тилде окуп, малчылыкьда урунуп турганды. Бери кыайтханы, усталыгын ауушурмай, «Кыобан-Башы» совхозда ишлеп турады. 1958 жылда Хасанланы Добайны кызыда Кыара бла жашауун бир этгенди. Ала юч жаш бла юч кыыз ёсдюргендиле. Бюгюнлюкте оналты туудуклары барды. Аладан эки-

Хусин 133 жыл жашап ауушханды. Ана жанымдан ақкам да 113 жылдан атлап Азияда ёлгенди. Алагьа бир жугьум ушай болур.

Алай а алача саулукьлу, сарыжилк кыайдан болайыкь бюгюнголе? Ала таза аш ашагьандыла – айран, как, эт, нартох гыржын. Баш бурмай урунгандыла. Керекиз кыайгыны, дауурну билмегендиле. Баш магьананы юйюрге бергендиле – ол заманлада юйледе он-онбеш сабий ёсгенди. Аланы ичинде сакьат жокь. Бусагьатда уа бирер-экишер сабий табадыла, ала да ауругьанлай-сызлагьаннай, врачланы кючлери бла ёседиле.

Сёз сёзю айтыра, Тамбий бюгюнню жашауубузну, халны-болумну, адетни-жорукьну, адепни-намысны юслеринден сагьышлагьа кёчеди.

– «Жашауум мен суйгенча тюрлюддо, олум-бум жокьду», – деп тарыгьадыла адамланы кёбюсю. Ол неди? Тёгерекке кыарар, осал ишледен, халкьга, жамауатха заран болган затладан кюркюрүргьа керекди. Ырысы келе-кете турады. Ызына кыайтмазлыкь затла бардыла. Адамла шахарлагьа мылыкь атып, эллерибиз тозурап барадыла. Аланы төгереклеринде сабанланы лобан уруп, аман ханс кючлеп турады. Чалгыны кыой, трактор киралган биенчиклени да асламы чалынмай кыалады.

Бурунгуларыбыз, бу болумну керселе, бетибизде тюркюрюр эдиле. Ана тилибизде сёлешгенликке, аны тынгылы билмейбиз, кёл сёз, жюрютюлмей, унутула барады. Аны бла бирге уа миллетни халин ачыкьлагьан энчи шартла да мутузланандыла.

Ма олду эм кюркюрүлүсү. Жаш адамла тюз саламлаша да билмегенлерин эслеймисиз? Бири бир нарт сёз бла хайырланып кёргенмисиз сёлешген сагьа-тында? Аланы араларында халкь таурухланы, жырланы билген да азды. Жашауу, турмуш тюрленгенликке, миллетни миллет этген ёзек тюрленмегге керекди, биз бу дунияда халкьча сакьланыргьа излей эсек...

Хурметли акьсакьал жуз, минг кере тюзю. «Былайла болуп, халкь кыурукь тюрлюддо», – деген оюм жюрегими жылытады.

Тамбийни узакьлада да билдиле. Черкескеде бир танышым, аны юсюнден хапар

шулуп жаратылганды бизни кыарчай эчки, – дейди ол. – Майна, кёремисе, улакьланы арасында айырмалычыкьны – сакьчыкь, кыулакьчыкьлары, жигейчиги да бирселеге ушамагьан? Ёхтемлиги, тирлиги, жютюлюгю кёрюнюп турады сыфатында, кыымылдагьаньнда. Кыарчай эчки уллу да, ауругьа-башха чыдамлы да болады. Акь эчкини эти аныкьындан жукады, азды.

Кыарчай эчкини сюто кыалынды. Кеси да дарманнга жюрютюледди. Алты айына бала табар болумгьа жетеди, хар беш айдан тёлё бередди. Тау кийик эчки уа эки жылы жетгинчи текеге айланмайды. Жарасы иринлемейди. Кеси да, аман ханс ашаса, башха малча кёлмейди. Мурсаны да ашайды.

Ма аллай деменгли, чыдамлы малды. Мени муратым ма бу эчкилерими жугьутурга кыошуп, тёлё алып, жангы тукумулу сюрюю кыурагьады. «Жарлы болсанг, эм алгьа эчки кыура», – дегендиле бурунгулула... Аллах буюрса, муратына да жетер Тамбий.

Анда ары ушагыбызда кесиме талай жангы зат ачыкьладым. Мен билмегенме, сёз ючюн, кюшенинген малыны баш тиши болмагьанын, «хайуан» деп кюшенинген малга айтылганын. Хайуаныны кыарыны уллу болмайды, тиши тошмейди деп да эсиме келтирмегенме. «Годур» деп кыартайып, жараууз болуп, отлаугьа кыысталып семирген атха айтылганын да билмегенме. Аны согьумгьа кесгендиле. Мингегендиле, терлетмегендиле, кесича отлауда айланмагьа кыойгьандыла. Ол себепден годурну эти жумушакь да, таты да болгьанды. Ийис да этмегенди.

юйренгенди. Кёк жётелден (коклюш) ауругьаннга кёк эшекни сютоун ичиргендиле. Балхам а?! Аны бла кёл тюрлю аурууну, жараны бакьгьандыла.

Атам балчы эди, ол айтыудан, сангырау кыулакьны (жууаны) букьусу бла чибинлени кыырып, балын алып тургьандыла, – дейди Тамбий. – Мен бизни жерибизге келишген чибин кыурагьанга. Гюржюден келтиргенме. Ала, «кыара», «кызыл» деп, боуу айырмайдыла, кюн жарыкьны уа кыалын кыангадан да кёредиле.

Беш кёлзери барды. «Менгрел» десек да атларына, ол чибинле, бизникиле болуп, Тау артына биз сюргюнде заманда тошгендиле. Тёлё ёсдюрген чибинле жыйырма бла бир кюндөн ёледиле, бирселе уа беш-алты ай жашайдыла. Тёлё алгьанда алагьа туз берирге керекди, кесине да бир кесек бал суу кыошуп...

Тамбий бла эки-юч сагьатны селешдик. Табийгьатны, хауаны энчи шартларындан, чыпчыкьладан, хансладан башлап, адепни, адетени юслеринден, кыарладу, дунияда бола турган ишлеге дери оюмун, сагьышын айтды. Ол кезиню ичинде онала бла бир нарт сёз эшиттим аны аууздан. «Муну биргисине бир ыйкькы айыргьан кимге да хайыры тюркит кытап жазарга болукь эди», – деп келди кёлюме.

Жангыргьанча, бир ахшы сезими сынай, саламлашып, мени бир огурлу, ахшы адамгьа бай этген кюноме шукур эте, айырылдым Чагьарланы Тамбийден.

КАКУШЛАНЫ ХУСЕЙ.
Черкеск шахар.
СУРАТДА: Тамбий туудуклары бла.

Инет байлыгыбыз

Бурунгу жыр, тепсеу, турмуш хазнабыз

Онайга жораланган жырла сейир айтылууда тобейдиле. Белгилесича, фольклорну бу жигити жонню, кийиз басынуу, жамычы ийлеуно, кийим бичиуно жакчысыды. Бу жырла малкарлыланы бла кырачайлыланы эм бурунгулу урунуу жырланы кыуумуна киредиле. Онай неда Инай, жонню, жон ишлени бийчеси, заман бара барганда магъанасын тас этгенди, алай аты уа жыр кыатлауча, эжиуча (рефренча) бююнлюкде да, аз тобей эсе да, сакъланады.

Тарыхча кирип айтсак, бурунгулу төрелеге көре, жон ишлени башлардан алгъа абадан тишириву борчлу халда алгъыш этерге керек болганды. Ол сөзледе ала кёбюсюнде басхан кийизлерине ариулюк, айбатлык, ишлерине женгиллик, аны иеси боллукъга насып тежегендиле:

*Тейри берсин хар затты игисин!
Этген кийизибиз юйюбюзде бегинсин,
Аны юсюнде кёп кыуанчла болсунла!
Неда:
Инай, Инай, Инайым,
Онгуну айлансын кыарындашым.
Кыарындаш дегенинг а кыалады,
Ёлсег да, баш ташынгы уа салады.*

«Кийиз басыу, жамычы ийлеу бла байламлы кыйын иш уллу кыары излегенди. «Онай» деген жыр а, жигерликге себеплик этип, тиширивууны кыйын жумушларын бир кесек женгилеткенди, кёллерин кётюргенди, тышдан болушлукча кёрюнгенди. Жырчы аны сөзлерин кесича айтырга, тюрлендирге да болганды. Асламысында, кийиз неда жамычы кимге хазырлана эсе да, анга ахчы тежеуле этилгендиле.

Алай бла бу жырла, урунуу низамын ктырау магъаналыдан сора да, халмеш (магиялы) магъаналы болгандыла. «Ишлегенге жыр айтыу ахчы эсепле келтирилгенге эмда хазырланган затла не жаны бла да алаамат боллукъларына ийнангандыла», - деп жазылады «Антология народной музыки балкарцев и карачаевцев» деген жыйымдыкыда.

«Онай» деген жырлада дагыда биз ананы неда башха жууукъланы жашха чепкен неда жамычы хазырлагъан заманларында, битеу жюрек кючлерин салып, тейриден ахшылык, жетишмиллик тилегенлерин да биле биз халпарладан. Бу жырланы кемчирек чыккыларында юйрету эмда эстетика магъана болганы да белгиленеди китапта. Дагыда сагъынлган вокал чыгармалада онайчы тиширивула махтау салган жорук-төре болганды, эринчеклеге уа айып этгендиле, аланы кылыкъларына осаллыкъларын чертип, кыатлап айтхандыла.

*Ой, да, Инай, Инай, Инай, Инаймыса,
Инай деген былай юнде
Ишлеген кыатынга иги юндю.
Ой, да, Инай, Инаймыса,
Муну тобю – чалы, башы юндю.*

Бизи төрели жыр искусствубу халкыны культура жаны бла айныуу бла байламды. Аны тамырлары уа, сөзсюз, фольклордан келедиле. Малкарны бла Кырачайны аллай чыгармаларында, кёп сейир сыфатла кёрюстюлюп, адет-төрелени, ийнаныуланы, ырысланы, тюрлю-тюрлю табынууланы юслеринден айтылады. Аллай сейир сыфатладан бири Онай атлы алтын кюллу, чырайлы бийчеди.

*Хайда, кызыла, хайда кызыла,
Хайда кызыла, ишлегенге иги юндю!*

Онай бийчени халк фольклорда усталыгын бирде Сатанай бла окуна тенгешдиргендиле. Былайда бир кесек башха жанырак кетип, сагъышларым кёз туурама кесими ыннамы келтиредиле. Анга толу басынып Онай бийчени төресинден тишириву деп айтырга боллукъду.

Кучукъланы Шамкызы, озган ёмюрно ал жылларында туууп, инкыйлапны сюнсюно ачылыгын ёз кыдарында сынаганды, алай жашаудан а тонголмегенди. Ол аллай уста тишириву болганды, не кыйын юнде да эки кюлуну кыйыны бла кесими, сабийлерини эмда бирси жууукъларыны жанларын саклагъан. Эсимдеди, бал туз салмай хазырлагъан балча татлы, кюн бетли мырзайлары, бичген омак кыатталары, айтхан акымлы сөзлери, эртегили жомакълары. Была барысы да жарагъан энциклопедия жыйымдыкыны темасы эдиле.

Ол ийирген халы тюз да чибин ау кибик алай ариу, бир кибик болуучу эди. Жюн ишлеге энчи табийгъат фахмусу болганды аны, ол аны кюлларында энчи тюсюнле бла жылтыраганды, энчи сыфат алганды. Бу чынтты таулу тишириву ол жумуш бла кюрешенинде, Онайны жырларын айтыучусу эсимде кыалганды, ол бурунгудан кезик макамла алгыннынг телюно кыанында, орусча айтханда, генотипинде кыаты сакъланып эдиле.

Неда педагогика илмуланы кандидаты Нгуртуланы Бертини кызы Мариям бла ушагыбызда ол, кесими ыннасыны юсюнден айта: «Ол Онай бийчече болганды», - дегени эсимдеди. Бу жырланы магъаналарын тинте, аны алай нек

айтханын артаракълада анылагъанма. Аны ыннасы Жаболаны кызылары эди, туудукълары анга Анай дегендиле.

Тиширивуу, кертиси бла да, билгиллиги, багыу кючю болганды: терен агъачла да сейир кырдыкланы жыйып, жараула дарманла жарашдырганды, мырдылада кыан ичичю кыуртланы излеп, кёлени саулыкъларын ала бла игиге айландырып санап башарга окуна кыйынды.

Была жаланда бир-эки юлгюдоле. Ала-ны былайда сагъынганмы магъанасы бай маданият хазнабызны ёмюрлюк жашау турмуш бла кыаты, бурунгудан келген мурдорлу тамырлары болганын энта бир кере чертип айтырга излеудю. Кырачай-малкар халкыны тиширивуларыны кёбюсюне, керти да, Онайла, Сатанайла деп айтырга боллукъбуз. Аны себелли аланы сыйлары да бийик төре болганды, алагъа алгъышла айтылгандыла, байрамлада музыкалы жоралаула сокыгандыла, жырла кырагъандыла, хурметлерине халк тепсеулени тепсегендиле.

Тепсеулени юсюнден сагъынганда, жырда айтылган Онай бийчени тепсеуде да юлгюсю болганын белгилерчады. Малкарлыланы бла кырачайлыланы эм бурунгудан тепсеуленинде бирине кый кырккычуланы бла жон жарашдыручуланы «Инай» дегенлери саналады. Аны биринчи кесегине эр кишиле кыатышадыла, экинчисине уа – жюнню жыйып, андан абериле хазырлагъан кызыла.

Ата-бабаларыбыз кюз артында, жаз башында кый кырккычы ишлеге бек уллу магъана бергендиле. Ол жумушну Аймуш бла Маккуруш тейрилеге айланыудан баш-

лагандыла. Эр кишилени араларында ол жаны бла эришуле да кырагъандыла, хорлагъанла сауга кюллу болгандыла: кый, кийиз, башлык, жамычы, чепкен, кыатпа.

Ма аллай бурунгу жыр, тепсеу, турмуш хазнабыз бола тургандыла, хорлагъанла кесибизни кыйыматларыбызны учуландыра, унута барабыз. Аны кый да, сакъларга да излемейбиз. Билмейме нек, Айтмат улу Чингиз жазгъанчыла, манкуртлук бийлегенди бусагъатда жореклене.

Фольклорубуздан келген жырла, назмула, жигитле, аланы тындырган ишлери бизни тарыхыбызны бурунгулуугун шарт кёрюстюп, миллет санатыбызны, санагъатыбызны айырмалы энчилигин кесгин белгилейдиле. Ол а глобализация дуняда бизнича аз санлы халкыга кесилгин кыоруулауда бек магъаналы болганын айтырга кереклиси болмаз.

Бу иш да унутула барган сейир фольклор жигитлерибизден бирине эс буруу магъананы тутады. Материалны жазгъанымда уа, автор коллективге башчылыккы профессор Рахайланы Анатолий этген «Антология народной музыки балкарцев и карачаевцев» деген жыйымдыкыны, балетмейстер, хореограф, КЪМР-ны искусстволарыны сыйлы кыулукучусу Кыудайланы Мухтарны «Древние танцы балкарцев и карачаевцев» китабы бла бирге кыуум кюл жазмасын, жазуучу, тинтиучу Анна Яковлевна Кузнецованы «Народное искусство карачаевцев и балкарцев» деген китабын хайырланьырга онгум болганын ючюн ыразылыгымы билдире.

ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат.

Оюм

Кесибизни ариу той адетлерибизни буза барганыбыз тюзюню?..

Таулу той... Бу эки сөзде кыаллай бир магъана барды: кыуанч, насып, ариу алгышла, тежеуле. Битеу ол затла бююнню тойлада да бардыла, алай берекет а жокъду. Мен аны сылтауун кыуанчланы ресторанда ётдюрюрге ёч болганыбызда кёреме.

Ол мекамла ариудула, уллудула, омакълар салыпдыла, аш, суу, ичги да - элпек. Жууукъла, тенге бир бирлери бла жарык саламлашадыла, ойнайдыла, кюледиле. Жаш телю да тепсер ючюн кыалмайды, кёп алгышла да айтыладыла. Алай ала бирге кыош кыурагъан жашны бла кызыны юйлеринде айтылмайдыла. Аны уа не игилиги барды?

Бизни юйюрюбюз, Аллахны ахшылыгындан, уллуладан бириди. Кыачан да тойларыбызны жайда, кышыда, кюз артында, жаз башында да кенг арбазыбызда ётдюргенбиз. Бек кёп адам келгенди, сууукъду, иссиди деп, киши кыйналмаганды, хар кимге да жер табылганды, тау адетле этилгендиле, алгышла да айтылгандыла, берекет да болганды.

Аны айта келгеним, алгын не гитче юйде да тойланы жарык ётдюрюр онг

тапхандыла. Энди уа топлю-башлы журтлары, кенг эм сыйдам арбазлары болгандыла да тышында этерге излейдиле. Шахарга жууукъ эллени кый, узак тау элдеде да кыуанчларын Нальчикде бардыргандыла аслам бола бардыла. Ол «Ридадада» этгенди тойон, мен а анданмы осалма деп, бир бирге эришген кылык да эсленеди.

Ресторанлада айтылган алгышла уа алада кыаладыла. Аш-суу да не кёп бар эсе да, юйде этилгендеча татылары уа жокъду. Ол а кыуру мени оюмун тойюндю, аллай сөзлени кёлден эшитеме.

Усагъатда элде кыуанчы, тою болгандыны киши билмей кыалады. Аллай юйно эшиги алгынча кенг ачылмайды сора уа! Сёз ючюн, мени кыоншуму жашы юйдегили болганды да, аны арбазында кыобуз тауушчу киши эшитмеди, халк жорюп да кёрмедик. Нек дегенде ол кыуанчны ресто-

ранда этгенди. Алгын а битеу эл билгенди ол не да башха арбазда той барганын. Ол а жарысулу тойюлюмюдо?

Не да айт, алгын заманладагы тойла уа эсде бютон бек кыаладыла. Гяпчи, кыз бёрк, юй эмда кюесп байракъла, келинини алгырга баргъан машиналары омакъландыруу, киеулюкно беркон алыу, кызыны жашны арбазына той-ююн бла кийириу... Ма аллай затла кыаладыла эсде.

Тойда таматалыккы тукумдан адам болдырганы да эсимдеди. Энди уа ол жумушчу тыш адамлагъа буюруп кыюдыла, аны ючюн иги кесек ахча да төлеп. Анга да кыажу совелген жерим жокъду, алай бир зат харсытады. Абадан адамла ресторанлагъа бармайдыла, ёсюп келген телю уа анда не кереди, не эшитеди? Миллет адет-төрелерибизден аз-мазчыгын. Башхаланыкыладан а – иги кесегин, сёз

ючюн, торт кесуе, келинликни бла киеулюкно бирге тепсеулери, гол кысымны атыу...

Низамлыккы юсюнден айтмай окуна кыюайык. Кёп тойлада ол жокъду. Стол артындан бир да чыкыма, арха кыайсанг, жеринги тапмазса. Жууукъларын бу ушак этер амал да жокъ, дауур, кыобуз таууш асыры уллудан. Неда киеулюк, келинлик да юч-тёрт кюнню ичинде анасына, атасына кёрюнген угъай да, жууукълардан окуна бугъуп, бири - ау тобюнде, башхасы болуш юйде тургандыла. Энди уа тюз да неках этилгенлей, киеуно анасы - жашын, келинни - кызын, халк да тургандыла, алларына барып кыуакълайдыла. Тойлары баргъан жашны бла кызыны бирге тепсеулери уа неге ушайды?

Алгаракълада ресторандан биринде бардырылган кыуанчда болгандыла. Хар зат да омакълар, сейирлик, киеу келди, келини кёрдюк. Аны бла тау адетле бошардыла. Кыайда кыалдыла башхалары уа! Сёзсюз, жангы юйор кыуралганыны игилиги болмаса, аманлыгы жокъду. Алгышла болсунла жаш, кызы да, алай намамыс болмагъан жерде насып да болмайды деп, бошдан айтмагъандыла бурунгулула.

Ариу адетлерибизни бла төрелерибизни буза барганыбыз, башха миллетликелеге бютон бек кириширге кюрешенибиз бек харсытады. Аны юсюнден дайым айтып, эсгертип турурга керек сунама.

ХОЛАЛАНЫ Марзият

Сөзүм

Эсепле чыгаргандыла, мындан ары тамамланырык ишлени баямлагандыла

КЪМР-ни Журналистлерини союзуну ветеран совети жылны ичинде бардыргъан ишлерини эсеплерин чыгарганды. Союзу правленини таматасы Шауаланы Разият ветеран организация тындыргъан жумушка бийик багъа бичгенди. Андан сора да, ол журналистиканы сегиз ветераны быйыл жыл сайын берилген ахча болушлукуну алгъанларын белгилегенди (25-45 минг сом).

Республиканы бу организациясыны келечиси Алёна Чернова Орус къырал драма театры атындан абадан журналистлени декабрьде кёргозюлюк спектакльеге чакырганды. Ветеран советни эсепле

чыгарыу жыйылуунда аны жангы таматасын да айыргандыла. Ол Владислав Коломийцевди, аны орунбасарына Алёна Чернованы тийишли кёргенди. Келгенле бу жаны бла тамамлагъан иши ючюн Татьяна Ульяновагъа да ыразылыкларын билдиргенди.

Андан сора да, тубешиуде Журналистлени союзунда магъаналы соруулары, жарсыулары сюзгенди эм республиканы граждандар обществосуну институтлары бла андан ары байламлык жюрютюуге эс белгенди, биригуюно 2020 жылда бардырлык ишлерине кырагандыла.

БЕЙТУУГЪАНЛАНЫ Исмайыл.

Соруу-жууап

Лео Бокерияны къуллугъундан кетергенлери кертимигиде?

Айтхылык доктордан Жюрек эм къан тамырла бла байламлы хирургияны Бакулев атлы арасыны директоруну къуллугъундан кетерин тилегенди. Нек дегенде РФ-ни Саулык сакълау министрствосуну буйругъу бла медицина

махмелени башчылары 65 жылдан сора ол къуллукда къалыргъа эркин туйюлдюле. **Лео Бокериягъа** уа 22 декабрьде 80 жыл толлукъду.

Кардиохирургияны закийин ишден кетергенлерини юсюнден хапар кеплени къозгъагъанды. Ара шахарны 71-чи клиника больницасыны баш врачы **Александр Мясников** ол оноуну сандыраугъа санагъанды.

Жарсыула, сынаулары болмагъан жаш адамланы иште тутуп, уста врачланы уа солургъа ашырыу бююнлюкте төреге айланганды. Ата журтлу пульмонологияны мурдорун салгъан **Александр Чучалинне** да ма алай этгенди. «Экспресс газетаны» корреспонденти бла ушагъында ол былай айтханды:

- Специалист усталыгында бек бийик даражагъа жетгенлей, анга оноу этерге эркин туйюлсе деп къоядыла. Врачлагъа аллай марда болмазгъа керекди деп, алай къарайма.

Къазгыт урунчу китапчыкъны къалай сакъларгъа боллукъду?

Электрон урунчу китапчыкъланы юслеринден законопроектге Кырал Дума 3-чю, ахыр кере, геуюрге кюн къарарыкъды. Анга кере 2020 жылда 1 январьда иш бериучюле адамны иште алгъанда, ишден кетергенде, башха иште кечоргенде да аны юсюнден Россейни Пенсия фондуна билдирге борчу боллукъдула. Электрон урунчу китапчыкъла алай бла къуралып башланырыкъдыла.

Ишге 2021 жылда 1 январьдан башлап кирликлени башха амаллары боллукъ туйюлдю – аланы урунчу шартлары жаланда электрон халда эсеплениркиди. Къалгъанла уа, сыйселе, къагъыт китапчыкларын сакълаулыкъдыла. Аны ючюн иш беричюнде 2020 жылны ахырына дериде завление жазып бериге керекди, дегенди **РФ-ни Пенсия фондуна**. Алай кезиле-

де 2021 жылдан башлап къагъыт китапчыкъ электрон тюрлюсю бла бирге жюрютюллюкдю.

Аналык ахчаны 500 минг сомдан асламгъа къачан жетдирилди?

- Аналык ахчаны бир кесеги хайырланылгъан эсе, аны къалгъанына инфляциягъа кере къошулукъду. Келир жыл аны ёлчечи 3,8 процентте ёсеркиди эмда 466 617 сомгъа жетеркиди. Алай бла 2015 жылдан бери ол биринчи кере кеторюллюкдю, - деп билдиргенди **РФ-ни вице-премьер Татъяна Голикова**.

Болсада аналык ахчагъа мындан ары да къошула барлыкъды. Россейни Пенсия фондуна 2021 жылгъа бюджетинде белгиленгенича, ол 2021 жылда 485 282 минг сом, 2022 жылда уа 504 693 сом боллукъду.

Сёз ючюн айтханда, кеп болмай правительство аналык ахчаны терек бахчалда жашау юйле ишлеуге эмда алгъынныгыларын жангыртыргъа къоратыргъа эркин этген законопроектни Кырал Думаны къарауна бергенди. Алыкъа уа аны юй тупге деп берилген жерде журтла ишлерге къоратыргъа боллукъду.

Къыралныкъы болмагъан пенсия фондла жабылсала уа - не амал?

Экспертле терегеннге кере, кеп да бармай Россейде къыралныкъы болмагъан пенсия фондладан 40-сы къаллыкъды (бусагъатда ала 50-ден артыкъдыла). Асламысы башха фондлагъа къошулукъду, бир-бирлери уа лицензияларын къайтарлыкъдыла. «Адам жыйгъан ахчасын фонддан фондха терк-терк кечюре эсе, файдасын тас этеди. НПФ-ла бирге къошулсала неда лицензия къайтарылса, келир заманда пенсиягъа чыгарыкъ адамгъа андан бир тюрлю заран жетмейди, - дегенди «**Эксперт РА**» рейтинг агентствону баш экономисти **Антон Табах**. - Фондла бирге эселе, ахчагъыз энди къайсы фондда болгъанын билдирге керексиз. Лицензия къайтарылса эсе уа, жыйылгъан ахчагъыз Россейни Пенсия фондуна (тюзорек айтханда, ахчаларын НПФ-лагъа ётюрмегенлени ахчаларын жюрютген Битеуроссей экономика банка) кечюрюллюкдю».

Орусча сёлешгенле къаллай бирдиге?

Битеу дуняда орус тилни билдирге излегенлени саны Совет Союзуну заманындан бери эки кере чакълыгъа азайгъанды, деп айтхандыла **РФ-ни Билим беруу эм илму министрствосуну Социология тинтиулени арасында**. Аны шартла-

рына кере, 1990 жылланы башында орус тилни тыш къыраллы тилнича билдирге суйгенлени эмда школада, колледжде бла вузлада орусча окугъанланы саны саулай дуняда да 74,6 миллион болгъан эди, 2018 жылгъа уа ала 38,2 миллионгъа дериде азайгъандыла.

Аланы саны артыкъда Восток Европада бла Балканлада терк тюшгенди – алада орусча сёлешгенледен жаланда 8 миллиону къалгъанды, 1990 жылда уа ала 38 миллион болгъандыла. СССР-ни алгыннгы республикаларында да хал доон туйюлдю – Союз чачылгъандан сора орус тилде сёлеширге суйгенлени саны 119,5 миллиондан 82,5 миллионгъа дериде тюшгенди. Алай АБШ-да, Канадада, Австралида бла Жангы Зеландияда уа орус тилни билгенлени саны ёсгенди – 1,2 миллиондан 4 миллионгъа дериде. Аны алайлыгыны сылтау – эмигрантлада.

Арап Кюнчыгышыда бла Сирияда да орусча билдирге излегенлени саны кёбюрек болгъанды. Алайды да, орус тил кенг жайылгъаны бла дуняда 10-чу жерни алады, аны 27 къыралда хайырланадыла. Тергеулеге кере, беш жылдан орусча сёлешгенлени саны энта 20 миллион адамгъа азайырыкъды.

31 декабрь солуу кюнлюгю?

- Биз 31 декабрьни аны аллында солуу кюнледен бирине кечюрюню закон бла бегитирге керекди деп, аллай башламчылыкъ

этгенбиз, - дегенди **Къырал Думаны Урунчу эмда социал политика жаны бла комитетини таматасы Ярослав Нилов**. - Алай ол закону декабрь айны ичинде къарап башаргъа депутатла не хазна жетишинле. Ол къабыл кёрюлсе уа, 2020 жылда окъуна кюнчоне кирликди. Алай предприятяланы неда регионланы башчылары жылны ахыр кюнлеринде ишчи графикни кеслери алларына тюрлендирге боллукъдула.

Сёз ючюн, Томск областыны губернатору алай этгенди. Анда битеу организацияла да шабат кюн, 28 декабрьде, ишлеркиди, 31 декабрьде уа солуркыдула. РФ-ни Правительствоу да, энчи бегим чыгарып, саулай къыралда алай этерге боллукъду.

Федерал газетлени материалларына кере жарашдырылгъанды.

Айнытуу

Бююнлюкге келишген амалланы излей

МТС Къабарты-Малкъарда телефон байламлыкъланы кенгертеди: быйыл республиканы 72 элинде жюзден аслам LTE станция орнатылгъанды.

Ала Элбрус, Май, Бахсан, Зольск, Лескен, Прохладна, Терк, Урван, Чегем эм Черек районланы элдеринде эм Нальчикде да ишле башлагъандыла. Жангы инфраструктура Интернетни аслам адам хайырланган эм социал объектлени къурулушлары да баргъан жерледе салынганды.

Аны бла бирге МТС быйыл Элбрусда тау лыжалда учаргъа келик туристлени терк ишлеген Интернет бла жалчытыргъа хазырды. Эсге сала айтсакъ, алгъаракълада аны станциясы Минги тауну этегинде 3888 метр бийикликде ачылгъанды. Энди лыжачыла, альпинистле эм башхала къайсы маршрутда да телефон бла чырмаусуз сёлеширге, Интернетге женгил кириге боллукъдула.

- Бююнлюкде Къабарты-Малкъаргъа келген туристле эмда мында жашагъанла цифралы сервислени

аслам хайырланадыла. Бютюнда къыш кезиуде.

Аны бла байламлы солугъанла бютюн зауукълык алырча, аланы къоркъуусузлукълары жалчытылынырча инфраструктураны айнытырча мадарла излегенлей турабыз, деп билдиреди МТС-ни Къабарты-Малкъарда бёлюмюню таматасы Залиханланы Элдар.

Хазырланыу жумушпа

«Гара-Башы»-«Мир» трасса ачылгъанды

Элбрус тау-лыжа курорт хауа болумну хатасындан алыкъа толу кючоу бла ишлеп башламагъанды. Тюнене уа 3847-3500 метр бийикликде орналгъан «Гара-Башы»-«Мир» трасса ачылгъанды. Билетлени багалары - уллулагъа 1400 сом, 6-13-жыллыкълагъа 700 сомду. Алты жыллары толмагъанлагъа уа хакъсызды.

«Мир» - «Кругозор» эм «Кругозор» - «Азау» жоллада бусагъатда учаргъа жарамайды. Трассаланы

асламысы декабрьни орталарында ишлеп тебиреркиди.

Жангы юйюр

Муратларыгъызгъа жетигиз!

Бу күнледе жангы юйюр къралгъанды. Холаланы Алимни жашы Музафар бла Улбашланы Муратны кызы Лейля жашауларын бирлешдиргендиле.

Музафар Москвада Ломоносов атлы кърал университетни приборостроение эм информатика факультетин бошагъанды. 2016 жылдан бери ITV АхсонSoft ПО компанияда тестирование этиу жаны бла специалистди. Бусагъатда Бангкокда Азияны айныуу жаны бла халкъла аралы бѐлюмю техника инженериди.

Лейля уа, чынтты таулу тиширчуа, тигиу, эшиу этерге устады. Ол кѐллени тойларына омак жыйрыкъла хазырлагъанды.

Биз, жууукъла, ахлула, танышла, шухла да, бу эки да жаш адамгъа насып тежейбиз. Юйюрлери күнден-

кюннге күчлене, кенгерге барсын, юлгюге айтылырча болсун!

Суратны **ХОЛАЛАНЫ Марзият** алгъанды.

ЫШАРМЫШ

Къыйнагъан къой

Тамбла Кърман байрам боллукъду. Хасан эфенди уланни Ирчиуаши жайлыкъгъа къой келтирге жиберди. Ары алты-жети кычырым жолду. Тюш заманга ол, суу-салам болуп къайтды.

-Жаш, къой къыйнамай келдими? - деп сорайды атасы.

-Оллахий, ата, тонгуз да къыйнамаз эди мени мындан бек. Къара чочха окъуна табыракъ келир эди мындан эсе, - дейди, терлегенлерин сыйпай ол.

- Оууй-оууй, хайырсыз, энди бу къой жараркъ туйюлду. Тонгузну кърманга союп сен кимден эшитгенсе, къайда кѐргенсе? Аллах аны муслиманлагъа харам этгенди. Муну арта элт... Сюрюуге къош... Бери уа башхасын келтир. Турма, терк бол,

къайтар артах! - деди эфенди.

Жаш не айтыркъа, не этерге билмей атасы кърмансыз къалмазлыгын да ангылал, суусап ичер-ичмез, ызына ашыкъды. Ашхам заманда уа, малны башындан да тарта, арбагъа кирди.

- Жашы, бу къой а къыйнадымы сени? - деп сорду атасы.

- Оллахий, ата, айтыркъа жарамайды ансы... Сагъыныркъа къркъгъан этеме. Бу да, аллындагъыча, бек къыйнагъанды. Ол бирсиден башхалыгъы жокъду деп, терлегенлерин сыйпай, жипни атасына тутдура, кеси уа отууа кирип олтурду.

Хасан къойну баугъа элтип бара тургъанлай, къой ычынып, чалманны алашаракъ жери бла секирип, Ирчиуаши таба атылды.

Билария

Жарсыуларын айталлыкъдыла

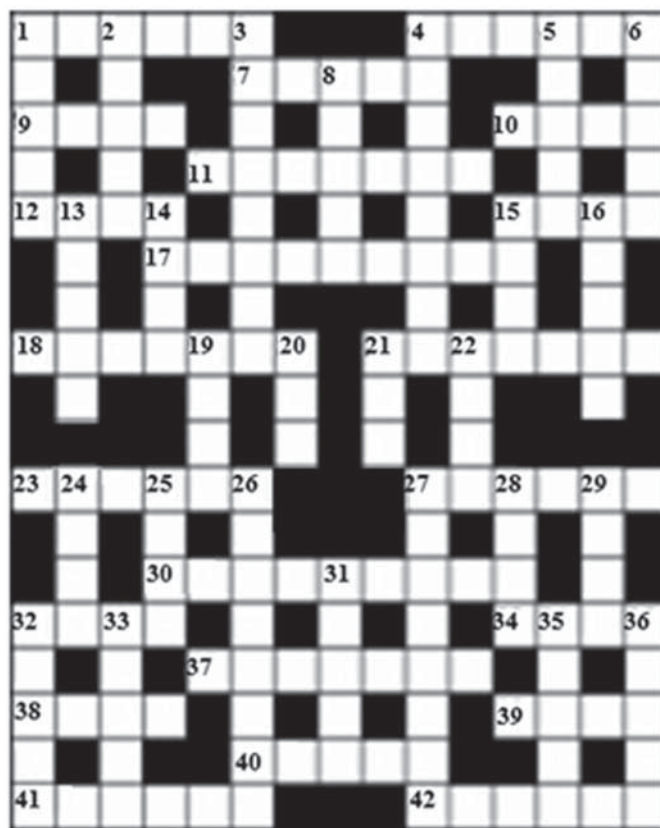
2019 жылны 12 декабринде 12:00 сагъатдан 20.00 сагъатха дери Къабарты-Малкъарны Кадастр палатасында ачыкъ эшиклени күню боллукъду. Бу иш РФ-ни Президентини буйругъун толтурууну чеклеринде эм кърал жумушланы тамлаууну качествосун игилендирир муратда бардырыллыкъды, деп билдириледи регионну Жамаат палатасыны сайтында.

Адамланы сорууларына жууапланы палатаны директору Анна Тонконог, аны орунбасарлары Бѐзюланы Таймураз бла Юлия Лигидова, орунбасарла-баш технологла Залина Кумыкова бла Бѐлла Емузова, бѐлюмлени таматалары Залим Яхутлов, Магрелланы Мурат, Нина Ведренникова, Созайланы Сабина берликдиле.

Палатаны адреси: **Нальчик шахар, Турганев атлы орам, 21а** мекам. Приѐмгъа жазылыр ючюн, **8 (8662) 93-00-17** телефон номер бла сѐлеширге керекди.

«КъМР-Медиа» ГКУ-ну, КъМР-ни Журналистлерини союзуну, «Къабарты-Малкъар» ВТК-ны, «Адыгѐ псалъэ», «Кабардино-Балкарская правда», «Заман», «Горянка», «Советская молодежь» республикалы газетлени, «Литературная Кабардино-Балкария», «Ошшамахо», «Минги-Тау», «Солнышко», «Нур», «Нюр» журналланы редакцияларыны, «Къабарты-Малкъар» РИА-ны, «Эльбрус» китап басманы, «Тетраграф» ООО-ну коллективлери **ТЕКУЖЕВА Зарета Анатольевна**гъа аны атасы **ТЕКУЖЕВ Анатолий Тушевич** ѐлгенине уллу бушуу этгенлерин билдирдиле эм къайгъы сѐз бердиле.

СѐЗБЕР

ЭНИНЕ: 1. Къумач. 4. Скифлеге жууукъ кѐчгюнчю халкъ. 7. Ауушхандан биреуге къалгъан ырыскы. 9. Сауут. 10. Алаша ѐсген кѐк чапыракълы хансха гютю дейдиле. 11. Биреуге он бармагын салыу. 12. Тамыр ашаган къурт. 15. Аны кѐбю ауаралыды, азы да жарсыулуду. 17. Жауундан, күнден къоруулачу. 18. Келин жабыу. 21. Жумушакъ металл. 23. Сыртда дуппур. Къапхакъ. 27. Акъсыз. 30. Билдириуле. 32. Гитче минчакъчыкъ. 34. Уллу юй. 37. Ише тюгендирмеу. 38. Йине чапыракълы терек. 39. Жасалгъан адам, юй. 40. Келгенге алай тюбеген иги ышанды. 41. Къумач (сатин). 42. Нальчикден узакъ болмагъан эл.

ѐРСИНЕ: 1. Жауда биширилген тылы кесек. 2. Бишлакъ къошулган

как. 3. Аллахдан бек кѐп тилек аны юсюнде этиледи. 4. Жилуулюкъ. 5. Кѐзлеринде къуанч болмагъан адам. 6. Бир тарыхлы адам жыйын. 8. Аны ичмесенг - Ануар, ичсенг жаныуар боласа дейдиле. 13. Ётюрюк. 14. Тепсеучюле суйген сѐз. 15. Граждан урушда «къызылланы» душманлары. 16. Гыранчада, мухарскеде да болады. 19. Тахтада ѐседи. 20. Хар кимге да багъалы адам. 21. Орта. 22. Уру журту алай болады. 24. Намазгъа чакъыруу. 25. Меккагъа барып келген. 26. Суу кылычны ышаны. 27. Жолгъа къарагъан. 28. Бурху-бурху. 29. Тау эл. 31. Прибалтика кърал. 32. Ким да ариу кѐрген адам. 33. Къадар. 35. Белгили малкъар поэт Созайланы 36. Жип.

ГАЗЕТНИ 143-чю НОМЕРИНДЕ
БАСМАЛАНГАН СѐЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

Энине: 8. Адам. 9. Уйгъур. 10. Туякъ. 11. Ай. 12. Литр. 13. Назы. 14. Ун. 16. Зыка. 18. Танг. 19. Омар. 20. Кюф. 21. Жан. 22. Токъ. 24. Бай. 25. Къазауат. 28. Тамаша. 29. Аталыкъ. 31. Ундурукъ. 32. Той. 33. Уку. 34. Ала. 35. Къут. 37. Азуа. 39. Тал. 40. Урал. 44. Ёр. 45. Аууукъ. 46. Кына. 48. Ат. 50. Быкъы. 51. Абаза. 52. Ыран.

ѐрсине: 1. Одайгы. 2. Амал. 3. Кърта. 4. Агъа. 5. Ортакъ. 6. Атлы. 7. Кяхура. 15. Къасмакъ. 17. Акъ. 19. Он. 23. Къарачай. 24. Бызыныу. 26. Аршыны. 27. Айтыу. 30. Суусар. 34. Ау. 36. Ту. 38. Зарлыкъ. 41. Алатау. 42. Бусакъ. 43. Чыран. 45. Арыкъ. 47. Азыу. 49. Мал.

Учредитель: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редактору орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
ТРАМЛАНЫ Зухура,
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приѐмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асдамлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагъа «КъМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикге кѐре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНАЛА:

Муусукаланы Сакинат - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия, Кучукъланы Сафият - жууаплы секретарыны орунбасары; Баллиланы Феруза - (1,2,3,11-чи бетле), Зезаланы Лида - (9,10-чу бетле), Бийчеккуланы Жаннет - (4,12-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 1457 экз. Заказ № 1095
Багъасы 15 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электрон почтасы:
elbor_50@mail.ru